

קול צופיד

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הָרַב מֵרַדְכִּי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לך-לך - תשס"א - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִּי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

והראה לו את ארץ ישראל המושלמת והמורחבת - "לך אתנה ולזרעך עד עולם".

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִּי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ספק ב'טל ומטר'

תוך שלושים יום - חוזר

הגמרא ברכות י"ב ע"א מביאה מחלוקת בין רב יוסף ורבה כיצד לחתום בעשרת ימי תשובה, האם חותם 'הקל הקדוש' או 'המלך הקדוש', והאם חותם 'מלך אוהב צדקה ומשפט' או 'המלך המשפט', ונפסקה הלכה: כרבה שאומר 'המלך הקדוש' והמלך המשפט.

ובתוס' ד"ה והלכתא מביא, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא יד"ח, ועל כן אם לא הזכיר 'המלך' מחזירים אותו. ואומרים תוס', שמחזירים אותו לא רק על המלך הקדוש, המלך המשפט, אלא גם על זכרנו, מי כמוד, וכתוב, ובספר, בכל הנ"ל אם לא אמר מחזירים אותו ועיין בתוס' דף ל"ד ע"א ד"ה אמצעות לפיכך חוזר, אבל להלכה נשאר לנו רק המלך הקדוש שאם לא אמר חוזר, כי בהמלך המשפט יש מחלוקת עיין סי' קי"ח ולחונים עליו, וכן בא"ח ש"ר - פרשת ניצבים אות י"ט, וע"כ מתוך סב"ל לא חוזר. ובענין זכרנו וכי' פסק הרא"ש סוף פרק ראשון דברכות: מאחר וזה לא מוזכר בגמרא אלא רק בגאונים ע"כ לא חייב לחזור, ואינו חוזר אפי' בתורת נדבה. ואעפ"כ עיין בבא"ח שם כיצד יכול לתקן מי שלא אמר זכרנו וכי' עיין שו"ע סי' תקפ"ב סעי' ה' והוסיפו התוס' שם.

אם ספק לו אם אמר או לא מחזירים אותו, שכיון שחייב לומר מחזירים אותו. וכדאיתא בירושלמי פ"ק דתענית: "היה מתפלל ואינו יודע אם הזכיר טל ומטר ואם לאו, כל שלושים יום בחזקת שלא למוד". כלומר, שבכל מקום שצריכים לשנות ולהזכיר דבר החייב בו אם היה לו ספק צריך לחזור, עד שיקבע אותו הענין באופן שנוכל לומר שבדאי הזכיר אותו, וזו החזקה תקבע לאחר לי' יום שאז מורגל ומלומד באותו ענין. וכלשון התוס' שם: "פירוש שלא אמר אלא כמו שהוא למוד עד עתה שלא אמר כן", "אחר כן בחזקת שהזכיר וה"ה לכל הדברים שצריכים להזכיר כך הדין".

וכן פסק בשו"ע סי' קי"ד סעי' ח': אם נסתפק בימות החמה אם הזכיר מוריד הגשם אם לא, עד לי' יום בחזקת שהזכיר הגשם וצריך לחזור, והמקור מהירושלמי הנ"ל.

ולכן, האשכנזים שלא משנים בנוסח 'ברך עלינו' רק שמשנים בתוך הברכה בימות הגשמים ואומרים 'ותן טל ומטר לברכה', אם הוא מסופק חוזר בתוך לי' יום. ולספרדים אם לא אמר מתחילה 'ברך עלינו' תוך לי' יום - חזקה שלא אמר ותן טל ומטר וצריך לחזור, וכן אם הוא מסופק אם אמר.

נסתפק מיד - חוזר

בספק המתעורר לאדם אם הזכיר בתפלתו ענין החייב או לא, מביא המש"ב סי' ל"ח וכן כה"ח סי' מ"ח ד"ה וכתב המו"ק שלא נקרא אלא כששם אל ליבו הספק תכף במקום שהו"ל להזכיר בעודו עומד שם באותה ברכה או לפחות באותה תפילה, אבל אם נפל הספק בלבו לאחר זמן מופלג אין לו דין ספק המחייב לחזור. ולכן אם נזכר ונפל הספק באומרו 'עלינו לשבח' וכדו' אין לו לחזור אלא אם הוא נזכר בסמוך לתפילתו או בתוך תפילתו ממש.

ויש אומרים שבזה חולקים המש"ב הנ"ל עם כה"ח הנ"ל. שלדעת המש"ב: הדין הזה שייך רק אם לפני התפילה התכוון להתפלל כדבעי, ולדעת כה"ח: זה לא קובע, אלא זמן התעוררות הספק קובעת.

שינוי צ' פעמים פותר ספקות

בשו"ע כותב שם ס"ט: "אם הוא ביום ראשון של פסח ואומר ברכת 'אתה גיבור' עד מוריד הטל צ' פעמים כנגד לי' יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום, משם ואילך אם אינו זוכר אם הזכיר גשם הרי הוא בחזקה שלא הזכיר גשם ואינו צריך לחזור". והנה לגבי הזכרת 'ותן טל ומטר לברכה' אם ירצה

פרשת השבוע : לך-לך

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

ספקות בתפילה

אל הארץ אשר אראך

בפרשת השבוע נאמר י"ב, א': "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך". הקב"ה מצווה את אברהם לבא ולראות את הארץ הטובה, ומבטיח לו הבטחות אישיות לו ולזרעו. וכתב בעל אור החיים הקדוש ד"ה אל הארץ: "עוד רמזו שיראנה לו כולה דכתיב 'שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה' וגו' וה' נתן לו כח הראיה לראות כולה". והביא עוד פירוש, היינו על פי הספרי: "אין שכינה שורה אלא בתוך בני ישראל ובעודן בארץ", ופירוש הפסוק אראה את הארץ לך, וראה אותך לארץ. ורק בזה יהא ראוי להשראת השכינה ולרוב הצלחות, עיי"ש.

אין לך חזקה גדולה מזו

"ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה". פירש רש"י פסוק ו': שנכנס לתוכה והלך עד שכם להתפלל על בני יעקב כשיבואו להלחם בשכם, ואלון מורה הוא שכם. והראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה. שבזכות קבלת התורה זכה ליעוד של "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" עיין כלי יקר ד"ה עד מקום.

ובמדרש רבה פרשה ל"ט כתוב: שאברהם אבינו יצא בציווי הבורא לך - לך, מיד אחרי שצוה אותו והסתובב וראה את ארם נהריים, ארם נחור, ועוד מקומות שהם "אוכלים ושותים ופוחזים". אמר: לא יהא לי חלק בארץ הזאת. כשבא לסולמה של צור ראה אנשים מיושבים והם מנכשים ועודדים בזמן וגם כנראה הרגיש באוירה של א"י שמחכימה אמר: "יהא חלקי בארץ הזאת", אמר לו הקב"ה: "לזרעך אתן את הארץ הזאת". אולם כשאברהם אבינו נכנס לארץ הוא נעצר בשכם וראה ששם יש אנשים רעים, רוצחים ופראיים, ועמד והתפלל על בני יעקב. וכנראה שראה גם את העתיד להיות בהר עיבל ועמד והתפלל גם עליהם. אמר לו הקב"ה: שיראה את הארץ הטובה. גם כאן חוזר ומבאר בעל אור החיים הקדוש ד"ה וראה: "טעם הוצרך לומר מן המקום אשר אתה שם, כאן עשה לו נס עצום שיוכל לראות מצפון לדרום וממערב למזרח ממ"א מבלי שיוצרך להסתובב". ועוד מוסיף, "הנה ידוע כי שיעור חוש הראות הוא מוגבל באדם את אשר ישיג לראות לאור השמש, וכאן עשה לו ה' נס שנתקרב קצות הארץ וראה הכל, ובאמצעות הדבר החזיק בכל הארץ כי אין לך חזקה גדולה מזו שיעתק צור ממקומו להתקרב לפני אדוני הארץ".

הקב"ה אמר לכל ההרים לזוז ממקומם ולעמוד לפני אברהם שיחזיק בהם, וזהו קניין מעל לכל עוררים "כי אין לך חזקה גדולה מזו".

כיבוש בהליכה

אומר הקב"ה לאברהם י"ג, י"ז: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה". מביא אה"ח הקדוש ד"ה קום את הברייתא בגמרא ב"ב דף ק' ע"א פרק 'המוכר את הפירות' "קנה בה מקום הילוכו, דברי ר"א... ורבנן, התם משום חביבותא דאברהם כדי שיהא נח ליכבש לפני בניו". אמר לו הקב"ה שבתפילה לא די, אלא קום התהלך וכבוש בכך את המקום כדי שיוכלו בניך לכבושו בקלות. ולדברי אה"ח הקדוש קנין כבר יש, עכשיו בפרעל.

לאור דברים אלו, בודאי שאין יותר שום טענות לאומות העולם, ועל אף הטענות נגדנו, אל לנו להיכנע לטענות שאין בהם ממש. והארץ מוחזקת וקנויה בקניין עולם לבני ישראל עד סוף כל הדורות מידי הקב"ה לאברהם,

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

לך-לך - תשס"א - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

וכותב רש"י ד"ה ולואי: "בהלכות גדולות פסק הלכה כרבי יוחנן בספק, והלכה כשמואל בודאי" כלומר, שאם מסופק אם התפלל או לא - יתפלל שוב ויסמוך על דעת ר' יוחנן. אבל אם רוצה להתפלל לכתחילה ואין ספק שנסתפק אם התפלל או לא - לא יחזור להתפלל. גם בתוספות ד"ה ורבי יוחנן כותבים: "אומר ר"י דהלכה כרבי יוחנן דוקא בספק, אבל ודאי התפלל לא".

הרמב"ם - בספק לא חוזר

הרמב"ם הלכות תפילה פ"י הלכה ו' כותב: "מי שנסתפק לו אם התפלל או לא התפלל אינו חוזר ומתפלל, אלא אם התפלל תפילה זו על דעת שהיא נדבה, שאם רצה להתפלל כל היום תפילת נדבה יתפלל". כלומר, אם מסופק אם התפלל או לא, ורוצה להתפלל - יעשה תפילתו נדבה. ובימינו שאין אנו יכולים להתפלל בתורת נדבה, לא יחזור ויתפלל בספק. בענין תפילת נדבה בזה"ז עיין שו"ע סי' ק"ז סעי' ד' ולחוננים עליו. ועוד אומר הרמב"ם: "מי שהיה עומד בתפילה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה, ואם היתה ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחילה אלא על דעת שאינה חובה". וחולק עליו הראב"ד ואומר: "אין כאן נחת רוח", עכ"ל. והביאור בראב"ד שכבר קבלנו אותה כחובה ועיין לכה"ח שם סי' ק"ב שפוסקים כמו הראב"ד.

חייב לחזור או רשות

להלכה לא נפסק כרמב"ם, ובשו"ע סי' ק"ז ס"א כותב: "אם הוא מסופק אם התפלל חוזר ומתפלל ואינו צריך לחדש בה דבר, אבל אם הוא ברי לו אינו חוזר ומתפלל" וכו'. וצריך להבין מה שנפסק "חוזר ומתפלל" היינו אם ירצה, או שחייב? בביאור להלכה אומר ד"ה חוזר: "ענין בפמ"ג שכתב דלדעת הרשב"א בתשובה חוב עליו לחזור ולהתפלל ולהתנות, ולדעת חידושי און חיוב עליו רק דנכון לחזור". ובכה"ח מביא שהרשב"א בתשובתו כתב בס"י צ"א שזה חיוב לחזור. בב"י כתוב: שיעשה תנאי, שאם חייב לחזור ולהתפלל הרי תפילתו חובה, ואם לא חייב הרי תפילתו נדבה, ודלא כהרמב"ם שאינו חייב לחזור רק אם ירצה יתפלל כנדבה עיין כה"ח סי' ק"ג וסי' א', ב'.

הרגל לא נחשב קבע

ודע שלא יוכל אדם לומר שיוצא לגמרי מספק אם התפלל, שהרי כל חייו רגיל להתפלל כל תפילותיו ואם כן נחשב להרגל ולחזקה לפוטרו מספק. לא אמרין הכי אלא כל יום נחשב בפני עצמו לגבי התפילות, והראיה שהוא מסופק. הרי רגליים לדבר ששייך בדבר זה שיפול בו טעות חלילה. והיה מעשה באשה שהיתה מולחת ומכשירה הבשר מיד כאשר בעלה היה מביא אותו הביתה, ואח"כ מכניסה למקרר. יום אחד נסתפקה אם מלחה את הבשר או לא כדרכה בכל ימי חייה, ואע"פ שבאחרונים כתוב שיטעמו את הבשר וזה מועיל לדורות שעברו שהמלח היה גס ביותר, אבל בימינו אין טעם המלח מורגש כל כך.

אומר על זה הט"ז: אף שמעשה המליחה הוא מעשה גדול ומשמעותי ואם נסתפקה הרי שתולים לומר מלחה אתמול עיין בט"ז או"ח סי' תכ"ב סי' א', וביו"ד סי' ס"ט, סי' כ"ד, ולש"י בנקודת הכסף שחולק על הט"ז. ועיין בזב"צ סי' ס"ט סי' ע"ז משם החיד"א שפוסקים להחמיר אא"כ בהפסד מרובה.

טעה והתפלל של חול בשבת

ונזכר באמצע הברכה. אומרת הגמרא כך: "אמר רב נחמן: כי הוינן בי רבא בר רב אבהו בען מיניה: הני בני בי רב דטעו ומדכרי של חול בשבת, מהו שיגמרו? ואמר לן: אומרין כל אותה ברכה". שאלתו של רב נחמן היא כך: אלו תלמידי הכסף שחולק בשיבה ועוסקים כל היום בתורה, מה הדין אם בליל שבת התחילו להתפלל תפילת

לומר צ' פעמים את נוסח הברכה כדי להרגיל לשונו בכך, צריך להזהר שלא להזכיר שם ה' בנוסח, שלא יוכל להזכירו לבטלה צ' פעמים.

וע"כ כתב המש"ב סי' קי"ד סי' ל"ט ובכה"ח סי' ק"ג: שלא יתחיל מ'אתה גיבור לעולם ה' שאז יצטרך לומר צ' פעמים שם ה' לבטלה. אלא יתחיל מ'חיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם, זה בענין הזכרה בברכה שניה. וה"ה לענין שאלה יותן טל ומטר לברכה בברכה תשיעית שלא יוכל לפי נוסח אשכנז וספרד לומר 'ברך עלינו ה' אלוקינו וכו' עד יותן טל ומטר לברכה, כי שוב יצטרך להזכיר צ' פעמים ה' אלוקינו לבטלה.

ולכן כותב המש"ב סי' ק"מ: "יולא יתחיל מתחילת ברכך עלינו רק מ'ואת כל מיני תבואתה לטובה, שאם יתחיל מתחילה הרי שאומר 'ברך עלינו ה' אלוקינו' ומזכיר שם שמים, אלא אומר צ' פעמים 'ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה'.

ומיהו כל זה לנוסח האשכנזים שכל השנה אומרים 'ברך עלינו' ולכן אם משנן צ' פעמים מ'ואת כל מיני תבואתה לטובה' וכו' מועיל ולא יתבלבל. אבל לנוסח הספרדים שמשנים מ'ברכנו' ל'ברך עלינו', לא יועיל אם ישנן מאמצע הברכה כמו שאומר המש"ב, שהרי הוא לא הרגיל על לשונו לשנות את פתיחת הברכה, וא"כ הוא עדיין רגיל לומר 'ברכנו' ובכלל לא אומר שם 'ואת כל מיני תבואתה' ונשאר בטעותו. לכן מוכרחים לשנות מתחילה ב'ברך עלינו' ורק הבעיה היא שיצטרך לומר ה' אלוקינו ולא יוכל לאומרו בחינם.

לכן העצה היעוצה היא לומר צ' פעמים 'רופא חולי עמו ישראל ברכך עלינו', ובכך מרגיל לשונו לומר מיד אחרי ברכת רפאנו, ברכך עלינו, וכיון שמתחיל ברכך עלינו יאמר כמו הנוסח של ימות הגשמים ובדאי שיזכיר שאלת טל ומטר עיין מש"ב סי' קי"ד סי' מ', וכה"ח שם סי' ס'.

ל' יום פחות מצ' פעמים, ויותר מצ' פעמים

ועוד יש להבין, האם הרגל של צ' פעמים הוא כנגד ל' יום שבהם מזכיר ג' פעמים ביום אותו העניין וזה קובע להרגילו בכך ואחר כך אם מסופק אינו מחייבו לחזור, אבל אם אותו עניין לא מוזכר ברצף של ל' יום כגון: ברכך עלינו שבשבתות לא אומרים או במדה ונאנס ולא התפלל ולא הזכירו צ' פעמים, אולי לא יועיל צריך עוד להזכירו עד שיעברו סה"כ צ' פעם.

הט"ז סי' קי"ד סי' י"ג מביא את קושיית הרמ"א בתשובה שהזכרת משיב הרוח אחרי ל' יום היא יותר מצ' פעם, ותיירץ עליו הט"ז שתולים בתפילות התמידיות ולא מחשיבים את המוספים. ועוד אומר, שאם דילג בל' יום כגון בשבתות שלא אומר ברכך עלינו או שנאנס ולא התפלל, לא גרע כלום מחזקתו אע"פ שבפועל לא השלים צ' פעם, ולא צריך להוסיף ימים להשלים מנין צ' פעמים, שהירושלמי לא הזכיר צ' פעמים אלא ל' יום, וחולקים עליו שצריך דוקא צ' פעמים.

המ"א שם סי' ק"ב כותב: שלקחו מילתא מציעתא שבהזכרת גשמים יש יותר מצ' פעם כי גם בשבתות ובמוסף אומרים, ושאלת גשמים יש פחות כי אין שאלת גשמים בשחרית ומוסף בשבת, לכן עשו פשרה לומר ל' יום ויוצא באלו פחות יותר.

ובמש"ב מביא מחלוקת אחרונים בזה עיין בס"ק ל"ז שיש להקל בזה, ואין כן דעתו של כה"ח שם סי' נ', נ"ז.

ולמעשה צריך לקחת את כל החומרות ולספור צ' תפילות וכמהר"ם מרוטנברג, ובפרט שמרן פסק ל' יום שהם צ' פעם. ובפרט שרבים לא מסכימים עם פסק השו"ע הנ"ל שפסק כמו מהר"ם מרוטנברג ולא כמו רבנו פרץ, עכ"ז אנו לנו אלא פסק השו"ע עיין ביאור להלכה ד"ה 'אם ביום'.

ספק בק"ש ובתפילת י"ח

הגמרא ברכות כ"א ע"א מביאה: רבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע, ספק לא קרא - חוזר וקורא, שק"ש דאורייתא. ספק התפלל, ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל, מאחר ותפילה היא מדרבנן. ורבי יוחנן אמר: הלואי ויתפלל אדם כל היום כולו. ומוסיפה הגמרא: אר"י אמר שמואל: עמד בתפילה ונזכר שהתפלל כבר פוסק ואפילו באמצע ברכה.

קול צופיך

מנחם הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

לך-לך - תשס"א - מאת מנחם הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

כלומר, אם אדם נמצא באמצע הברכה שהוא שבת? ענה לו רבא בר רב אבהו: גומרים את אותה ברכה של חול. שאל אותו: מדוע אם התפלל מנחה ושכח שהתפלל, והתחיל שוב להתפלל ונזכר באמצע הברכה מפסיק באמצע, ומדוע שלא יגמור את הברכה כמו בליל שבת? מתרצת הגמרא: "הכי השתא, התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא הא צלי ליה".

כלומר, מן הדין בליל שבת היינו צריכים להתפלל כל חיי ברכות, אבל חכמים לא רצו להטריח והקלו עלינו שלא נזכיר בעיות הפרנסה ורפואה וכו' ועל כן אם טעית תמשיך את הברכה ותחזור ותתפלל תפילה של שבת, אבל אם כבר התפלל הוא אינו בר חיובא. רש"י אומר: "מהו שיגמרו את הברכה אם נזכר באמצע הברכה באחת מן הברכות שטעה", בד"כ רש"י נוקט בלשון קצרה מדוע כאן האריך בלשונו? אומר הרא"ש בשם רבי אשר מלוניל: ברכת 'אתה חונן לאדם דעת' לא קשורה דוקא ליום חול, וכי בשבת אדם אינו צריך דעת? ומהו שאומרת הגמרא שחכמים לא רצו להטריח את האדם? אלא כיון שזה בתוך הברכות אמרו שלא יאמר. אומר רבי אשר מלוניל: אבל אם אדם טעה ביום שבת ואמר 'אתה חונן לאדם דעת' ימשיך את הברכה, אבל אם נזכר באמצע ברכת 'רפאנו' שהוא שבת - יפסיק.

כלומר כך, אם זה בבוקר ואמר 'אתה' זה אינו קשור ביישמו משה, אבל אם זה בערבית או במנחה שבהם אומרים 'אתה קדשת' או 'אתה אחד', ואמר רק 'אתה' אינו חייב לחזור, ויכול להמשיך 'אתה קדשת' או 'אתה אחד' אפי' שכשומר 'אתה' התכוון להמשיך אתה חונן. אבל אם אמר 'אתה חונן' וחושב שזה יום חול ימשיך את הברכה בכל התפילות. ואם היה יודע וזכר שהוא שבת ובלא כוונה התחיל תיבת 'אתה' אפילו הוא בתפילת שחרית שאינה פותחת ב'אתה' אלא ביישמו משה, אינו גומר 'אתה חונן' דחשבינן ליה כטעה. וע"כ לא חייב להמשיך את הברכה אלא מיד יאמר 'ישמו משה'. אבל אם אמר 'אתה חונן' חייב לחזור.

בשו"ע שם, י"ג כתוב כך: "אם היה סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול ומיד כשאמר תיבת 'אתה' נזכר קודם שאמר 'חונן' הוי ליה התחיל בשל חול וגומר אותה ברכה. אבל אם היה יודע שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל תיבת 'אתה' אפילו אם הוא בתפילת שחרית שאינה פותחת ב'אתה' אינו גומר ברכת 'אתה חונן' דחשבינן ליה כטעה בתפילת שבת בין זו לזו". אומר רמ"א: שהרי יכול לומר 'אתה קדשת' או 'אתה אחד'.

המקור להלכה זו של השו"ע הוא בתרומת הדשן, ולכאורה הבא"ח חולק על השו"ע, כי לדעת השו"ע: אם אתה חושב שהתפילה היא של חול ואמרת 'אתה' בין ערבית בין שחרית ובין מנחה ממשיך אתה חונן. ולדעת הבא"ח לא כך, ורק ביישמו משה ממשיך לומר אתה חונן.

כל הפוסקים אומרים שהרב מג"א חולק על השו"ע ואומר כמו שפסק הבא"ח, שאם אומר 'אתה' וזה בלילה יכול להמשיך אתה קדשת. וממשיך המג"א: "והיכא דידע שהוא שבת לאו טעות מקרי מבואר דאזיל לדעת רש"י... דאפילו כיון לדבר אחר אין הברכה נפסדת אם כן אם אמר בערבית או במנחה 'אתה' וסבור שהוא חול אומר 'אתה קדשת' או 'אתה אחד' דלא מיקרי התחל בשל חול אלא בשחרית... ולכן השמית הב"י מה שכתב בתרומת הדשן אפילו אי קאי ב'אתה קדשת' או ב'אתה אחד' דלא כמו הכלבו שהעתיק כהויתו". עיין במש"ב שם ס"ק ו' וכן לכה"ח ס"ק י"ב שהיא מחלוקת בזה ופסק שש"ל. וע"כ פוסקים כמג"א וכמו בא"ח.

למעשה מי שאומר שהמג"א חולק על השו"ע קשה לי, כי הרי כתב המג"א בפירושו שם תרוה"ד סי' י"ד כתוב בפירושו: "לכן השמית הרב ב"י מה שכתב בתרוה"ד אי קאי ב'אתה קדשת' או ב'אתה אחד' וכו' דלא כמו הכלבו שהעתיקו כהויתו". היינו, שבשו"ע מרן הב"י השמיט חלק מדברי תרוה"ד כלומר שבערבית ובמנחה אם אמר 'אתה' בלבד, אינו ממשיך לסיים את הברכה אלא חוזר לתפילת שבת. והדין שכתב בשו"ע הוא רק לענין תפילת שחרית שלא מתחילה ב'אתה' וכפסק של הבא"ח וכן נוהגים.

למעשה, אם אדם טעה ואמר 'אתה חונן' אליבא דכו"ע ימשיך את הברכה. אבל אם אמר 'אתה' וחשב שזה יום חול והוא נמצא בשחרית ימשיך אתה חונן אבל אם חשב שזה שבת ואמר רק 'אתה' יאמר ישמו משה.

עמידה של חול ונזכרו באמצע הברכה שהוא שבת? ענה לו רבא בר רב אבהו: גומרים את אותה ברכה של חול.

שאל אותו: מדוע אם התפלל מנחה ושכח שהתפלל, והתחיל שוב להתפלל ונזכר באמצע הברכה מפסיק באמצע, ומדוע שלא יגמור את הברכה כמו בליל שבת? מתרצת הגמרא: "הכי השתא, התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא הא צלי ליה".

כלומר, מן הדין בליל שבת היינו צריכים להתפלל כל חיי ברכות, אבל חכמים לא רצו להטריח והקלו עלינו שלא נזכיר בעיות הפרנסה ורפואה וכו' ועל כן אם טעית תמשיך את הברכה ותחזור ותתפלל תפילה של שבת, אבל אם כבר התפלל הוא אינו בר חיובא.

רש"י אומר: "מהו שיגמרו את הברכה אם נזכר באמצע הברכה באחת מן הברכות שטעה", בד"כ רש"י נוקט בלשון קצרה מדוע כאן האריך בלשונו? אומר הרא"ש בשם רבי אשר מלוניל: ברכת 'אתה חונן לאדם דעת' לא קשורה דוקא ליום חול, וכי בשבת אדם אינו צריך דעת? ומהו שאומרת הגמרא שחכמים לא רצו להטריח את האדם? אלא כיון שזה בתוך הברכות אמרו שלא יאמר. אומר רבי אשר מלוניל: אבל אם אדם טעה ביום שבת ואמר 'אתה חונן לאדם דעת' ימשיך את הברכה, אבל אם נזכר באמצע ברכת 'רפאנו' שהוא שבת - יפסיק.

רש"י אומר לא כך: "אם נזכר באמצע באחת מן הברכות" בכל הברכות כולן, חייב לגמור את הברכה ואח"כ חוזר לתפילה של יום שבת וכן פסק הרא"ש שם פ"ג סי' י"ז כרש"י.

אומר ה'חקרי לב': מה הדין אם אדם נזכר ביישמו קולנו, האם יפסיק באמצע 'שמע קולנו' מכיון שחכמים תקנו חיי ברכות, ולא י"ט ברכות או לא יפסיק? ופסק: שימשיך את הברכה. עיין חק"ל סי' נ"ב וכה"ח ס"ק ז' ש"א אין מקום אפי' לספק.

נזכר בברכת ברכנו. בעל הלק"ט מביא את הסברא הבאה ויש מסכימים איתו ויש חולקים עליו - אם בשבת עמד והתפלל ואמר אתה חונן, השיבנו וכו' וברכנו, וסיים את ברכת ברכנו ונזכר שכעת חורף וצריך לומר ותן טל ומטר לברכה, ונזכר גם שהוא יום שבת, מה יעשה?

אומר בעל הלק"ט: יחזור ל'אתה חונן' וימשיך ויאמר 'ברך עלינו.. ותן טל ומטר לברכה' ואח"כ יחזור ויאמר אתה קדשת. עיין הלק"ט ח"ב סי' צ"א. אחרים אומרים: כל הברכות כולם אחרי שאמרת אותם, עושים לך טובה שאתה יכול לסיים את הברכה, ועוד תחזור לתחילת התפילה של חול לכתחילה? אלא אם אמר טל או רק מטר ונזכר שהוא שבת - גומר את הברכה וחוזר ל'אתה קדשת' או 'ישמו משה' או 'אתה אחד' עיין כה"ח שם ס"ק י"ד.

הרמב"ם הלכות תפילה הלכה ז' פסק: "מי שטעה והתפלל של חול בשבת לא יצא, ואם נזכר והוא בתוך התפילה גומר הברכה שהתחיל בה וחוזר ומתפלל של שבת. בד"א בערבית או בשחרית או במנחה, אבל במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה, כדעת השו"ע ורש"י, ונגד דעת רבי אשר מלוניל, אבל בענין מוסף עיין לקמן.

כתוב בשו"ע הלכות שבת סי' רס"ח סעי' ב', ג': "אם טעה והתחיל תפילה של חול גומר אותה ברכה שטעה בה ומתחיל של שבת, לא שנה נזכר בברכת אתה חונן, ולא שנה נזכר בברכה אחרת משאר ברכות, בין בשחרית בין בערבית בין במנחה ובין במוסף. וי"א דבמוסף פוסק אפילו באמצע ברכה סתם ויש הלכה כסתם, ולכאורה כאן הב"י פוסק נגד הרמב"ם. הרמב"ם אומר: במוסף ביום שבת אם טעית והתפללת תפילה רגילה תפסיק באמצע הברכה שנזכרת בה, ולא תמשיך את שאר הברכות, כי היא תפילה מיוחדת של שבת.

ואומר השו"ע: לפי דעה ראשונה במוסף לא. וי"א שבמוסף פוסק באמצע, ורוב הפוסקים אומרים: מכיון שהרמב"ם פסק כך נפסקו כמוהו, "וכן פסקו האחרונים משום ספק ברכה לבטלה".

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

לך-לך - תשס"א - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

אומר הברכי יוסף: אפילו אם הגיע לירצה' ואמר בליבו עכשיו אני יאמר יעלה ויבא, ובסוף תפילתו הוא מסופק אם אמר או לא - יחזור כסברת הבני עיין כה"ח שם ס"ק י"ח .
הלבוש אומר: בד"כ ר"ח או יומיים או יום אחד, ומכיון שיש חודש בעל עשרים ותשעה יום שבו לא אמר יעלה ויבא - אין צריך לחזור, כי אין שלושים יום שלא אמר יעלה ויבא.
הבא"ח אומר: "ואם הוא מסופק אם הזכיר או לא הזכיר לדעת מִן הַבִּי חייב לחזור, לדעת מור"ם אין צריך לחזור, והנכון שיחזור ויכוון בדעתו על תנאי אם אינו חייב לחזור תהא נדבה ואם הוא חייב לחזור הרי חזר" עיין לבא"ח ש"ש ויקרא אות י"ב .

לדעת הגר"א: חייב לחזור, והביא הוכחה מירושלמי פ"ז ברכות שם ס"ק ד' .
ומוסיף על זה המש"ב: רוב האחרונים חולקים על הרמ"א וסוברים שאפילו בספק יחזור ויתפלל כי מסתמא התפלל כמו שרגיל ולא הזכיר יעלה ויבא, מיהו כתבנו לעיל בס"ק קי"ד שאם ברור לו שהיה דעתו לזכור מעין המאורע ולאחר זמן מופלג נפל הספק בליבו אם זכר או לא זכר - אין צריך לחזור.
אבל אם אחרי שסיים תפילתו מסופק - לא יחזור.
מוסיף הרב בשעה"צ: "עיין ט"ז, מג"א, פרי חדש, אליהו רבה והגר"א ובית מאיר, ולכן לא העתקנו מה שכתב הבאר היטב בשם כנה"ג שיתפלל בתורת נדבה".

וע"כ, הכלל הוא כך: נכון שכאן זה לא כמו שבת שיש בה נשמה יתרה ואם מסופק מסתמא אמר אתה קדשת, אבל בר"ח אין נשמה יתרה יש אומנם משהו מיוחד אבל אין נשמה יתרה, וע"כ אם מסופק, יעשה תנאי שאם חייב לחזור - התפילה תהא תפילת חובה, ואם לא חייב לחזור - תהא התפילה כתפילת נדבה, וא"כ אין צורך לחדש בה דבר. גם לדעת המש"ב מה מפסיד אם עושה תנאי.

סיום הברכה קובע

היה מונח לפניו כוס עם מים ואמר 'ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם' ודעתו היתה לברך בורא פרי הגפן, ולפתע ראה מים ואמר מיד 'שהכל נהיה בדברו', אומר הרמב"ם: הברכה לבטלה, כי כשאמר בא"ה חשב שזה יין למשל כוס מים עם תמצית פטל הדומה ליין .

ועוד, אם היה לו כוס של מים וחשב לומר 'שהכל נהיה בדברו' ואמר בא"ה על דעת לומר שהכל וכו' וטעה ואמר בורא פרי הגפן, אומר הרמב"ם: זה בסדר - עיין במסכת ברכות דף י"ב כיצד פירש"י. ולהרמב"ם הלכות ברכות פ"ח הלכה י"א וכתב ע"ז הראב"ד שהעקר לא מה שחשב בעת שאמר בא"ה אמ"ה, אלא מה שסיים בפועל. ועיין לשו"ע סי' ר"ט שהביא את שתי הדעות. וכתב שם המש"ב ס"ק א', ב' שלא פוסקים כמו הרמב"ם. ועיין לכה"ח שם ס"ק א' וס"ק ב' וס"ק ג'. ועיין למג"א בס"ק רס"ח ס"ק ג' ובס"ק ר"ט ס"ק א' וס"ק ב' .

אדם צריך לדעת לפני שמברך על דבר מסוים מהי ברכתו ולא להכנס למחלוקות, וכן כשעומד להתפלל דע לפני מי אתה עומד ומה צריך להתפלל. יהי רצון שתפלתו תתקבל ונזכה לשבת בארצנו השלמה, כפי שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "קום והתהלך בארץ". וזכות רחל אמנו ע"ה שביום חמישי י"א מר חשון יום פטירתה כמקובל, שנמצאת עכשיו במצור ובמצוק, שתעמוד ותתפלל לפני בורא עולם שיאמר לצורתנו די ויחיש לנו את הגאולה, ויאמר לה הקב"ה "מנעי קולך מנכי ועיניך מדמעה... ושבנו בנים לגבולם" ויהי רצון שיהיה בעגלא ובזמן קרוב ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

אומר ערוך השולחן האשכנזי, בס"ק רס"ח סעי' ו' : מדוע אם אמרתי אתה חונן ואני יודע שזה שבת אני ממשיך את הברכה, הרי זה סתם טעות בלבד ופליטת פה? כך באמת הדין שאם טעית וידעת שזה שבת אינך חייב להמשיך את הברכה, אבל אם חשבת שזה יום חול, או לא חשבת בכלל, ממשיך את הברכה.

ולמעשה אצלו פשוט שכך הדין, היינו שאם אמר 'אתה חונן' וידע שהיום שבת וטעה והתחיל - מפסיק ולא מסיים את הברכה, אא"כ לא חשב מאומה, וכ"ש אם חשב שזה חול שממשיך את הברכה.
המש"ב אומר בביאור להלכה שם ד"ה ושלא בכונה : הביא את הסברא הנ"ל מדעתו היינו, שאם ידע שהיום שבת אפי' אמר 'אתה חונן' צריך להפסיק ולא לגמור את הברכה, והשאייר בצ"ע.

יוצא שיש לנו סברת ערוך השולחן: שלא חייב להמשיך, וסברת המש"ב: שצריך עיון, אז לכאורה נפסיק, אבל להלכה מכיון שרוב הפוסקים אמרו שאם אמר אתה חונן אתה ממשיך את הברכה, והגמרא לא חילקה אם ידע שהיום שבת או לא ידע, ע"כ יש לסיים את ברכת אתה חונן ואח"כ לחזור לתפילת שבת לישמח משה.

למסקנה: אם לא חשב שהיום שבת אלא התפלל בלי מחשבה או שחשב שזה יום חול, אם אדם בליל שבת אמר 'אתה' ימשיך 'אתה קדשת', וכן במנחה. בבוקר ביישמח משה' אם אמר 'אתה' ימשיך 'אתה חונן'. אבל אם ידע שזה שבת בין ערבית בין מנחה אפי' שחרית ואמר רק 'אתה' לא ימשיך את הברכה אלא יפסיק ויחזור לתפילת שבת. אם אמר 'אתה חונן' ימשיך את הברכה ואח"כ יחזור לתפילת שבת בכל התפילות שחרית, מנחה וערבית.

מסופק איזו תפילה התפלל בשבת

אם אדם מסופק איזו תפילה התפלל בערבית של שבת או בשחרית, וכן במנחה אם התפלל של שבת או של חול מה יעשה? אם שם לב שהתפלל זמן ממושך סימן שהתפלל תפילה של חול, ויחזור ויתפלל, אבל אם התפלל מהר וסיים עם כולם סימן שהתפלל של שבת.

אבל אם מסופק, פוסק המש"ב ואומר: "ספק לו אם התפלל של חול או של שבת צריך לחזור, דמסתמא התפלל של חול כמו שהוא רגיל" מש"ב שם ס"ק ט', ואילו כה"ח שם ס"ק י"ט מביא משם הכל בו, וכן מחב"ר שלא חוזר

וכן פסק הבא"ח בפרשת תולדות - אות י"ב : "אם אדם מסתפק אם טעה והתפלל של חול או לאו, אינו חוזר להתפלל דאמרין מסתמא התפלל של שבת כי חומרו של יום גורם דרמי אנפשי בעת התפילה ומדכר להתפלל תפילת שבת". כלומר, אם אדם בשבת מסופק אם אמר תפילת שבת או כמו שרגיל התפלל של חול.

לדעת המש"ב יחזור ויתפלל. ולדעת כה"ח, והבא"ח לא יחזור. וכתב בספר בי"מ "כן עיקר" ואפשר להוסיף בפרט שביום שבת קדש יש נשמה יתרה לאדם ואם איהו לא חזי מזלי חזי ועיין למג"א בס"ק תכ"ב ס"ק ד' שאם לדעת רמ"א בר"ח אם מסופק אם אמר יעלה ויבא לא חוזר, כ"ש אם מסופק בשבת אם התפילת תפילה של שבת או של חול ולא אומרים שהלך על פי הרגל לשבת, והביא את סברת הכל בו שבשבת שיש ברכה מיוחדת לא חוזר אם הוא מסופק .

מסופק אם אמר יעלה ויבא

בראש חודש אדם התפלל תפילת עמידה ומסופק אם אמר יעלה ויבא או לא?
דעת השו"ע בב"י סי' תכ"ב : שחוזר ומתפלל יעלה ויבא, ולא כסברת הכל בו.

אומר הרמ"א: "ואם הוא ספק אם הזכיר או לא אין צריך לחזור" שם סעי' א' .

אומר הט"ז: "ואולי טעות סופר מה שאומר הרמ"א, וצריך לומר 'צריך לחזור', אבל אם ידע שזה ראש חודש ועמד להתפלל על דעת לומר יעלה ויבא, ואח"כ מסופק אם אמר או לא פטור מלחזור" עיין ט"ז שם ס"ק א' .

